Naši nebo jiní?

Židé v českém 20. století

PŘEDSUDKY V LITERATUŘE KONCE 19. STOLETÍ

Klíčové otázky:

- **Co jsou předsudky?**
- **V čem mohou být nebezpečné?**
- **Proč jsou pro většinovou společnost důležité?**
- **Vypovídají též o většině a pomáhají ji stmelit či upevnit její identitu?**

Naši nebo jiní? Židovské muzeum v Praze Institut Terezínské Iniciativy esf evropský sociální fond v ČR Evropská unie Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Projekt CZ.1.07/1.1.00/14.0089 Tvorba výukových materiálů a zavádění výukových programů k dějinám Židů ve 20. století je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Úvodní text:

Pro „předsudek“ neexistuje jedinečná a správná definice. To, co vnímáme jako stereotypy a předsudečné chování, závisí na našich osobních zkušenostech, ale i okolní společnosti.

Psychologové Yaacov Schul a Henri Zukier hovoří o předsudcích jako o názorech na jednotlivce, které jsou odvozeny od jejich členství ve specifické skupině, a které neberou ohled na vlastnosti či chování jejich jednotlivých členů. Často jsou různým skupinám připisovány jednoznačně negativní či dokonce odpudivé vlastnosti. Předsudky mohou však pracovat i s vlastnostmi pozitivně vnímanými. Některá stereotypní tvrzení můžeme snadno rozpoznat, jiná je možné rozklíčovat pouze se znalostí dotyčné skupiny či širšího pozadí stereotypního výroku.

Stereotypy se mohou týkat jak vnějších znaků, tak i vnitřní charakteristiky. Různým skupinám jsou často připisovány zvířecí znaky nebo je popisována jejich odpudivá fyziognomie. Ještě nebezpečnější mohou být negativní popisy údajných vlastností či duševních dispozic. Často se jedná o tvrzení o mazanosti, lenosti nebo nečestnosti.

A v čem mohou být předsudky nebezpečné? Mohou například ospravedlňovat odlišný přístup k lidem pouze na základě jejich příslušnosti k nějaké - většinou menšinové - skupině. Na základě různých stereotypů mohou být lidé vyloučeni ze svého okruhu přátel, sousedství, klubu nebo dokonce celé společnosti. Ve svém důsledku mohou předsudky také vést i k násilí, například pogromům nebo rasově motivovaným výtržnostem.

Lidé, kteří utlačují jiné, často propagují celý soubor předsudků, který má za cíl ospravedlnit samotnou diskriminaci. V takové situaci slouží předsudky jako nástroj k ospravedlnění nerovného postavení příslušníků menšiny. Diskriminující se tak snaží svou oběť vykreslit jako někoho, kdo si negativní chování či odmítání zaslouží.[1]

Ukázky použité v této metodice jsou vybrány z krátkých povídek, které vycházely převážně na pokračování v českojazyčných novinách a časopisech v poslední třetině 19. století. Měly za cíl čtenáře nejen pobavit, ale současně jej i varovat a vychovávat. Příkladem je povídka *Moric Perl a kumpanije*, která postupně vycházela v časopise *Sekretář*, jehož cílem mělo být šíření národohospodářských znalostí a zásad obecní samosprávy, a který osvětové články doplňoval poučnými beletristickými příběhy pro prostý lid[2], nebo povídka *Doubovský mlýn* z olomouckého listu *Pozor!*.

Tyto a další podobné povídky často popisují postavení Židů v ekonomice, líčí je jako nečestné obchodníky či nemilosrdné lichváře. I když Židé v této době skutečně byli nadproporciálně zastoupeni v obchodu a některých dalších povoláních, není možné následující texty číst jako popis jejich skutečného postavení či jednání. Naopak, jedná se o líčení, v němž jsou skutečné vztahy mezi Židy a nežidy viděny skrze filtr předsudků.

[1] Yaacov SCHUL, Henri ZUKIER: „Why Do Stereotypes Stick?“, *Demonizing the Other, Antisemitism, Racism and Xenophobia*, ed. Robert S. Wistrich, Londýn, 1999, s 31 – 43.
[2] Michal FRANKL: *„Emancipace od židů“. Český antisemitismus na konci 19. století*, Praha 2007, s. 102.

Pracovní materiály:

TEXT Č. 1

Po letech se vrací do vsi syn mlynáře. Otec mu oznamuje, že nezdědí rodinný majetek, protože dluží Židovi Jakubovi. Jakub synovi mlynáře slíbí, že s vymáháním splátek počká. Tajně však povolá exekutora a zabavený mlýn sám levně koupí. Mlynář ztratí rozum, syn mlynáře i Jakub záhadně zmizí a mlýn lehne popelem.

„Poslyš, poslyš ještě. Máš beztoho právo, aby ses optal, jak povstal ten úpadek.“ Tu ztišeným hlasem, s očima k zemi sklopenýma vyprávěl, jak při dceřině svatbě si počal vypůjčovati peníze od žida Jakuba, toho Jakuba, jehož byl před 15 lety utrmáceného, milosrdenstvím hnut na vůz vzal a do Dubové odvezl.

Při vzpomínce té na okamžik se zamlčel, hned na to ale s trpkým výrazem pokračoval.

„A nebyl bych ani peněz potřeboval, ale nešťastná marnivost, obcování s jinými, u nichž to nyní as podobně dopadá, jako u mne, zbavilo mne rozumu. Od těch dob otročil jsem židovi. Vždy mne přicházel upomínat, když jsem nemohl platit. Když jsem mu ale peníze nesl, vždy mne chlácholivě odbýval, bych si je nechal, že jich nepotřebuje. Během času tak mne ošidil, že ztratil jsem vše, co jsem kdy svým jmenoval.“

Děsně vypadala tvář starcova po posledních slovech, tak že pod mrazivým dojmem tím syn nemohl hned ni slova potěch, již mu srdce přeplývalo, vynutit.[3]

TEXT Č. 2

Moric Perl, podomní obchodník, postupně ze svého chudého živobytí vybuduje úspěšnou továrničku. Z počátku se jeho snahám všichni vysmívají. On však nedbá okolí, vypůjčí si peníze od židovského kapitalisty Königsbauma a svou cílevědomostí, ale i drobnými podvůdky, vybuduje úspěšný podnik.

A zde bydlel Moric Perl, zcela obyčejný žid, jakých jde dvanáct na tucet, malý, brunetní, hubený, s ohnutým nosem, černým vousem a se zchytralým výrazem, jakýž čísti lze na každé antisemitské tváři. Paní Róza Perlová bývala někdy dosti hezkou, ale nyní byla stále špinavou a měla záplatovaný šat. Přes to však vypadala dobře; jsou ženy, kterým ve stavu manželském svědčí i při nouzi.

Obydlí jejich bylo velmi chudé: dvě židle, stůl, postel a stará rozbitá pohovka, několik pytlů, slamník a chudičké kuchyňské náčiní, to bylo vše, co měli. Po světnici batolily se čtyři dítky jako kuželky, starší párek z nich byla dvojčátka. – Z první síně vedly nízké dveře do laboratoria, kde skládal Perl své poklady, své zboží.

A jaké bylo zboží jeho? Bylo to směsice podivuhodná. Perl byl totiž podomním obchodníkem, tak zvaným handrlákem, sbíral kde jaké odpadky, skupoval vše, nač několik krajcarů stačilo, uměl

[3] Jozef SKULTÉTY: „Doubovský mlýn, Obrázek ze slovenských dějin od J. Skultétyho“, 2. část, *Pozor*, 1880, roč. 9, č. 121, s. 1.

oceniti kůže, staré šaty, peří, kosti, sbíral i starý papír, nenechal ani špendlík na zemi ležeti, stále chodil, rejdil a slídil, byl celý den na nohou a večer ve svém „laboratorium“ roztřiďoval zboží své.[4]

TEXT Č. 3

Prušák Kletke přichází jako správce statku do vesnice Milonice. Spřáhne se s Židem Goldbaumem, který je mu rádcem v jeho snahách o ovládnutí vesnice. V jejich plánech jim na poslední chvíli zabrání mladý, ze světa se navrátivší syn jednoho z hospodářů, Cyril. Následně Goldbaum s Kletkem zkrachují na burze a jsou zatčeni pro podvody se směnkami. Miloničtí si odkoupí zpět svůj majetek.

Pět let uplynulo od doby, co Prušák řádil na vsi a jaký děsný obraz poskytovaly Milonice! Obec druhdy blahobytem slynoucí byla přivedena na pokraj propasti. Dva další statky byly v exekuční dražbě prodány, jeden koupil Kletke a druhý Goldbaum. Po dražbě vyvalen sud kořalky a celá ves se sbíhala, aby se divného toho „litkupu“ zúčastnila. Bývalí majitelé odtáhli ze vsi za posměchu náhončích Prušákových a byli rádi, že v městě dostali ve vinopalně Goldbaumově práci, aby dále živořiti mohli. Půl tuctu jiných rolníků a domkařů hrozil tentýž osud. Sedláci byli zahálce oddáni, ženy a dcery jejich se parádily, synkové a chasa byla zdivočilá.

Konečně počalo svítati ve hlavách mnohých občanů, kam je zavedli Goldbaum a Kletke. Někteří z nich vzpomněli si na starého Bártu a odebrali se k němu, ale bývalý starosta churavěl a nechtěl nic slyšeti o těch, kteří si sami „ježka do hnízda posadili a pozdě bycha honí.“

Nežli tento člověk sem přišel, byla obec naše šťastná a spokojena, ale nyní podívejte se na ni. On bohatne, jeho jmění denně roste, ale vy občané svlékáte poslední košili. [5]

TEXT Č. 4

Žid Eliáš přichází do Rážova jako chudý podomní obchodník. Vloudí se lstivě do přízně k sedlákovi Plevcovi a pronajme si od něj chalupu. Postupně se vlichotí a za pomoci kořalky a nekvalitního zboží do většiny rodin ve vsi. Jen několik moudrých hospodářů si uvědomuje jeho zhoubný vliv a marně varují ostatní. Eliáš opouští vesnici po třiceti letech. Již ne jako chudák, ale bohatý muž.

V skutku se hodil jeden k druhému a Eliáš si na své ženě velmi zakládal. Je dle jeho mínění vysoce nadaná a schopná, ve všem se na ni může spolehnouti, rozumí jeho živnosti a marně mu nezadá ani krejcaru. Budou spořiti a šetřiti spolu; platí velký nájem, živobytí je drahé, nemohou si přilepšovati jako jiní lidé. Pachtit se a pracovat jest jejich povolání, a jestli si v sobotu drobet oddechnou, musí jim to stačiti na celý týden.

Arciť se pachtili a pracovali, ale jináč než druzí obyvatelé ve vsi. Eliáš a Eliášová jako vůbec židé hmotné a tělesné práce nebyli milovníky a ani pro sebe ji nekonali. Pole jim vzdělali sousedé, obilí jim vymlátili domkáři a podruhové, vše si dali udělati, co žádalo silnou ruku a namáhání.

[4] „Moric Perl a kumpanije, Obrázek brněnský. Napsal V. B. Š“, *Sekretář. Poučný a zábavný časopis věnovaný zájmům národohospodářským, živnostenským, obecním a právním*, 1881, roč. 1, č. 6, s. 88.
[5] Vlad. SKÁLA: Prušák na vsi. Obrázek lichvářský, *Sekretář. Poučný a zábavný časopis věnovaný zájmům národohospodářským, živnostenským, obecním a právním*, 1881, roč. 1, č. 3, s. 41.

Vydobývati si chléb vezdejší v potu tváře, jak říkáme, patřilo a slušelo všem vesničanům, jen oni od toho byli vyjmuti. Vedou obchod: to je snadnější a víc se vyplácí. Křesťané jich zastávají, místo nich se přičiňují, jim slouží, a nestojí to mnoho; často jen – sklenici kořalky.[6]

TEXT Č. 5

Žid Eliáš přichází do Rážova jako chudý podomní obchodník. Vloudí se lstivě do přízně k sedlákovi Plevcovi a pronajme si od něj chalupu. Postupně se vlichotí a za pomoci kořalky a nekvalitního zboží do většiny rodin ve vsi. Jen několik moudrých hospodářů si uvědomuje jeho zhoubný vliv a marně varují ostatní. Eliáš opouští vesnici po třiceti letech. Již ne jako chudák, ale bohatý muž.

Mezi sebou mluvili všichni židé toliko německy v nářečí zkaženém a zpotvořeném. Mluviti německy správně uměli sice také a mluvili tak s pány, ale kroutili a protahovali to, že si je snadno již dle jazyku poznal, třebas se dost zapírali a přemáhali. Pro svou známost němčiny měli se za vzdělanější, než byli obyčejní Češi, ačkoliv jiné vědomosti jim scházely jako těmto. Přece jim to však prospívalo. Úřady byly německé. Rozuměli tedy dopisům a rozsudkům, co vystavovaly. Ve školách vyšších učilo se německy a oni přirozenou cestou se vycvičili, že jejich řeč mateřská byla německá. Mluvili totiž po německu již s dětmi svými, a řeč česká jim vždycky zůstala jako cizí, ačkoliv se mezi Čechy narodili. Přiučili se ji, arciť, že s Čechy jednali a od nich žili, ale lámali ji často dost bídně a sami za Čechy se nikdy neměli. Jejich lid k Čechům nepatřil, nebyl jejich krajanem, jejich spolurodákem, jejich spojencem, a to, směle můžeme říci, se ještě málo změnilo.[7]

TEXT Č. 6

Na statek má nastoupit nový vychovatel pro pánova syna. Kočí Vaník jej jede vyzvednout na nádraží, omylem však sveze podomního obchodníka Weisse. Když si svou chybu uvědomí, vyhodí jej z kočáru a jede pro skutečného vychovatele. Obchodník si v kočáře zapomene své zboží, což způsobí na statku veselou situaci.

„Nemilá nás sem vede úřední povinnost," začal vážně starosta. „Už jsem spal, když mne vyburcoval tento člověk."
„Aron Weiss, zástupce firmy Bukeš a Lukeš", uklonil se cizinec.
„Choulostivá věc, pane Černický; ale úřad mne nutí. Tento člověk stojí na svém, že mu byl cestou z nádraží až sem ukraden balík se vzorky a že… Vzal prý mu to kočí, který jediný dnes byl na nádraží. Byl to Vaník."
Černický podiven nad těmi zprávami kroutil hlavou. Dal zavolati kočího.
„Koho jsi vezl?" nastal výslech a teď se vysvětlilo, že se vlak neopozdil, že byl Vaník na nádraží dvakráte. Všechno by bylo v pořádku, jenom kdyby byly v bryčce ony kartáče.
Zavolán vychovatel.
„Kde máte, pane Kalousku, své věci?"
„Přijdou zítra nebo pozítřku. Jel jsem napřed."
„Tedy onen tlumok v bryčce nebyl váš?"

[6] František PRAVDA: „Třicet let v Rážové", *Sebrané spisy, sv. 3*, Praha 1875, s. 43.
[7] František PRAVDA: „Třicet let v Rážové", *Sebrané spisy, sv. 3*, Praha 1875, s. 46.

„Nebyl.“
„Tedy jsou kartáče na světě!“ zasmál se statkář.
„Tedy zde máte své věci,“ řekl Černický agentovi, „a podruhé nelezte do cizího vozu.“
„A neburcujte právo, když jste sám kartáče ve voze zapomněl,“ připojil starosta. Weiss snesl všechno, schýlil poněkud šíji, kývnul hlavou a posléze sladce se zasmáv řekl: „Nebylo by, pánové libo pěkný kartáč, dobrou štětku, výtečný smeták, kartáček na zuby, na koně, na boty? Firma Bukeš a Lukeš.“
„Dobře, dobře; ráno si pošlu pro něco kočího do hospody, kde jistě zůstanete na noc.“ –
Statkář odešel s vychovatelem do pokoje a Weiss se starostou k vesnici. Ale agent ráno Vaníka nečekal. Bál se nejspíše, že by mu musil zaplatiti za svezení a že by to pouhé mazátko na boty nespravilo.[8]

TEXT Č. 7

Moric Perl, podomní obchodník, postupně ze svého chudého živobytí vybuduje úspěšnou továrničku. Z počátku se jeho snahám všichni vysmívají. On však nedbá okolí, vypůjčí si peníze od židovského kapitalisty Königsbauma a svou cílevědomostí, ale i drobnými podvůdky, vybuduje úspěšný podnik.

Perl odebral se k židovskému kapitalistovi Königsbaumovi. Ve skvostné komnatě seděl bohatý žid za psacím stolkem a diktoval svému sekretáři některé žádosti za exekuční prodej, které měl židovský advokát jeho obstarati proti liknavým dlužníkům, jež Königsbaum lichvou svoji na mizinu přiváděl.
„Rolník Vaněk – žádost za exekuční prodej“, diktoval ledovým hlasem lichvář.
„Rolník Vaněk“, namítl sekretář, „prosil za poshovení, že zaplatí po žních.“
Tj. již po třetí, pravil opět ledově Königsbaum, „tentokráte nedáme mu pardon, chlap neplatí ani úroky. Není mu beztoho pomoci.“[9]

TEXT Č. 8

Žid Jajteles ovládá město, kam kdysi jeho předci přišli jako chudáci. V krámě prodává draho, lichvaří a nutí vesničany obchodovat s jeho příbuznými. Jedné neděle za nízkou mzdu donutí tesaře Hanuše přivézt mu zboží z blízké vsi. Ten však na něj vyzraje a Jajteles jej o pomoc již nikdy nepožádá.

Žid Jajteles stál před krámem a prohlížel si kolemjdoucí. Do města se přistěhoval jeho tate-leben asi 4 tisíce pět set let po stvoření světa a začal s málem. Nevolal sice známé „handrlevů“, ale přebíhal rychlým krokem vůkolní vesnice po svršcích dlouho ušatých zajíců čili „kůžkách“.

Otce Abrahama znal každý a třeba selský pacholek udělal žert, jenom když dal pak utržiti za půlku šátku květovaného. Však Isak již se nedal potřebovati a spíše si krámu niťařského hleděl. Kůžky teď donášeli mu až do krámu a vyměňovali si je za zboží i kořalku barvenou.

Jajtelesům Jehova žehnal na polích i stádech, ne že by pole a zahrada jejich medem a strdím oplývala, ale že Jajteles měl rozum a vtip na pravém místě a hlasu svědomí nedbal.

[8] Al. DOSTÁL: „Vychovatelovy věci“, *Kalendář Čechů Vídeňských,* 1895, s. 13 – 14.
[9] V. B. Š: „Moric Perl a kumpanije, Obrázek brněnský“, *Sekretář, r. 1, č. 7,* 1881, s. 105.

Jakob již nechodil s pytlem, nekupoval koží, ale zařídil si velký krám řeznický a lidi přímo k sobě volal, a jim poroučel, poněvadž měl půl města a kupu vesnic, ne sice v kapse, ale v podlouhlých knihách, věnovaných dluhům a úpisům, směnkách a obchodům.

Kdo jednou v těch knihách uvázl, probíral se z nich těžko a kolik jich uvázlo na dobro! Zatím pak musil od Jajtelesa odebírati všechno maso, od syna jeho zboží smíšené, strýci jeho prodávati obilí a děti posílati do soukromé školy židovské (jak se tomu rozumí německé).

Jajteles byl pánem, boháčem, dle něho řídilo se město, všichni ho poslouchali a nevyzrál na něj dosud nikdo. Celé okolí měl v hrsti a vše se otáčelo kolem jeho prstu, stejně jako bavlna, v níž spolu čachroval.

Jajteles měl rozsáhlý krám a spotřeboval mnoho masa do roka, jež svědomitě pro křesťany i židy košeroval mimo vepřové, které sice nejedl, ale draze prodával.[10]

[10]J. V. DOSTÁL: „Feuilleton. Jak ty mně, tak já tobě“, *Pražské večerní noviny*, r. 1, č. 1, 1888, s. 5.

Karikatura č. 1[11]

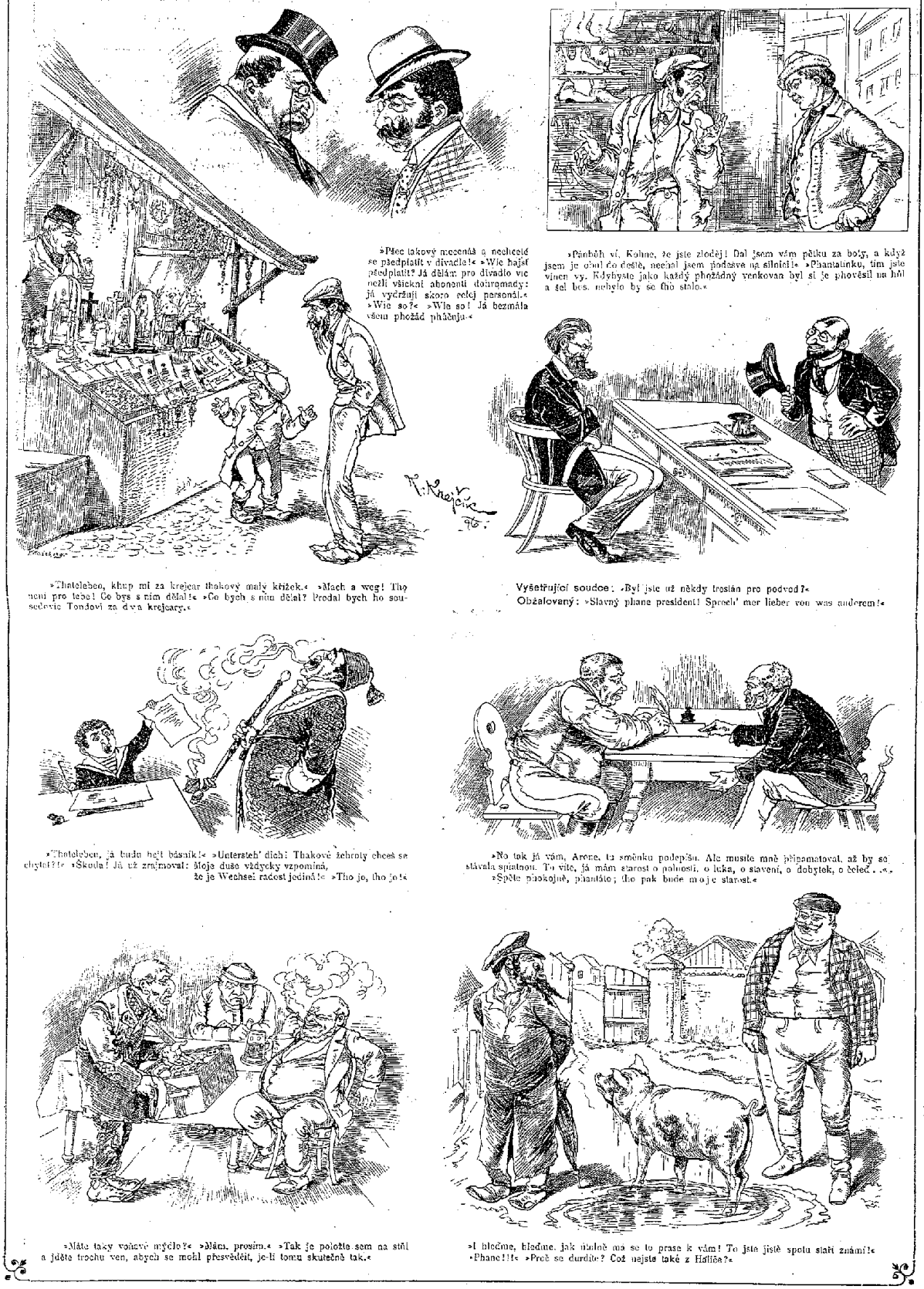
Miláčkové Moravanů.

»Pšec takový mecenáš a nechcete se předplatit v divadle!« »Wie hajst předplatit? Já dělám pro divadlo vic nežli všickni abonenti dohromady: já vydržuji skoro celej personál.« »Wie so?« »Wie so! Já bezmála všem phožád phůčuju.«

»Pánbůh ví, Kohne, že jste zloděj! Dal jsem vám pětku za boty, a když jsem je obul do deště, nechal jsem podešve na silnici!« »Phantatinku, tím jste vinen vy. Kdybyste jako každý phožádný venkovan byl si je phověsil na hůl a šel bos, nebylo by se tho stalo.«

»Thatelebeo, khup mi za krejcar thakový malý křížek.« »Mach a weg! Tho není pro tebe! Co bys s ním dělal!« »Co bych s ním dělal? Prodal bych ho sousedovic Tondovi za dva krejcary.«

Vyšetřující soudce: »Byl jste už někdy trestán pro podvod?«
Obžalovaný: »Slavný phane president! Sprech' mer lieber von was anderem!«

»Thatelebeo, já budu hejt básník!« »Untersteh' dich! Thakové žehroty chceš se chytat?!« »Škoda! Já už zrajmoval: Moje duše vždycky vzpomíná, že je Wechsel radost jediná!« »Tho jo, tho jo!«

»No tak já vám, Arone, tu směnku podepíšu. Ale musíte mně připamatovat, až by se stávala splatnou. To víte, já mám starost o polnosti, o luka, o stavení, o dobytek, o čeleď . . .« »Spěte phokojně, phantáto; tho pak bude moje starost.«

»Máte taky voňavé mýdlo?« »Mám, prosím.« »Tak je položte sem na stůl a jděte trochu ven, abych se mohl přesvědčit, je-li tomu skutečně tak.«

»I hleďme, hleďme, jak útulně má se to prase k vám! To jste jistě spolu staří známí!« »Phane!!!« »Proč se durdíte? Což nejste také z Haliče?«

[11] „Miláčkové Moravanů“, *Humoristické listy*, r. 38, č. 45, 6. 11. 1896.

Karikatura č. 2[12]

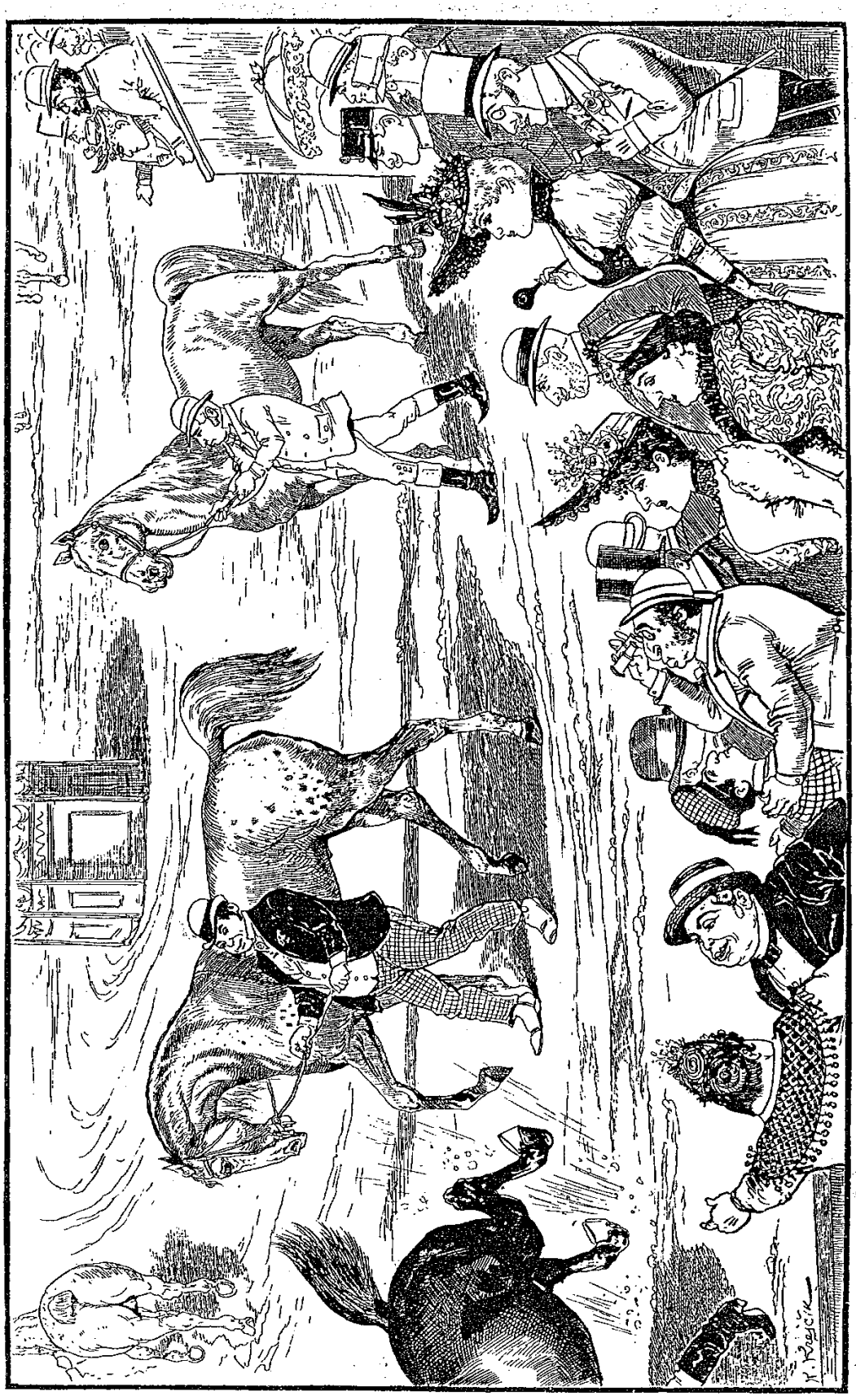

[12] „Na výstavě koní“, *Humoristické listy*, r. 33, č. 29, 17. 7. 1891.

Karikatura č. 3[13]

[13] „Výlety“, *Humoristické listy*, r. 33, č. 24, 12. 6. 1891.

Karikatura č. 4[14]

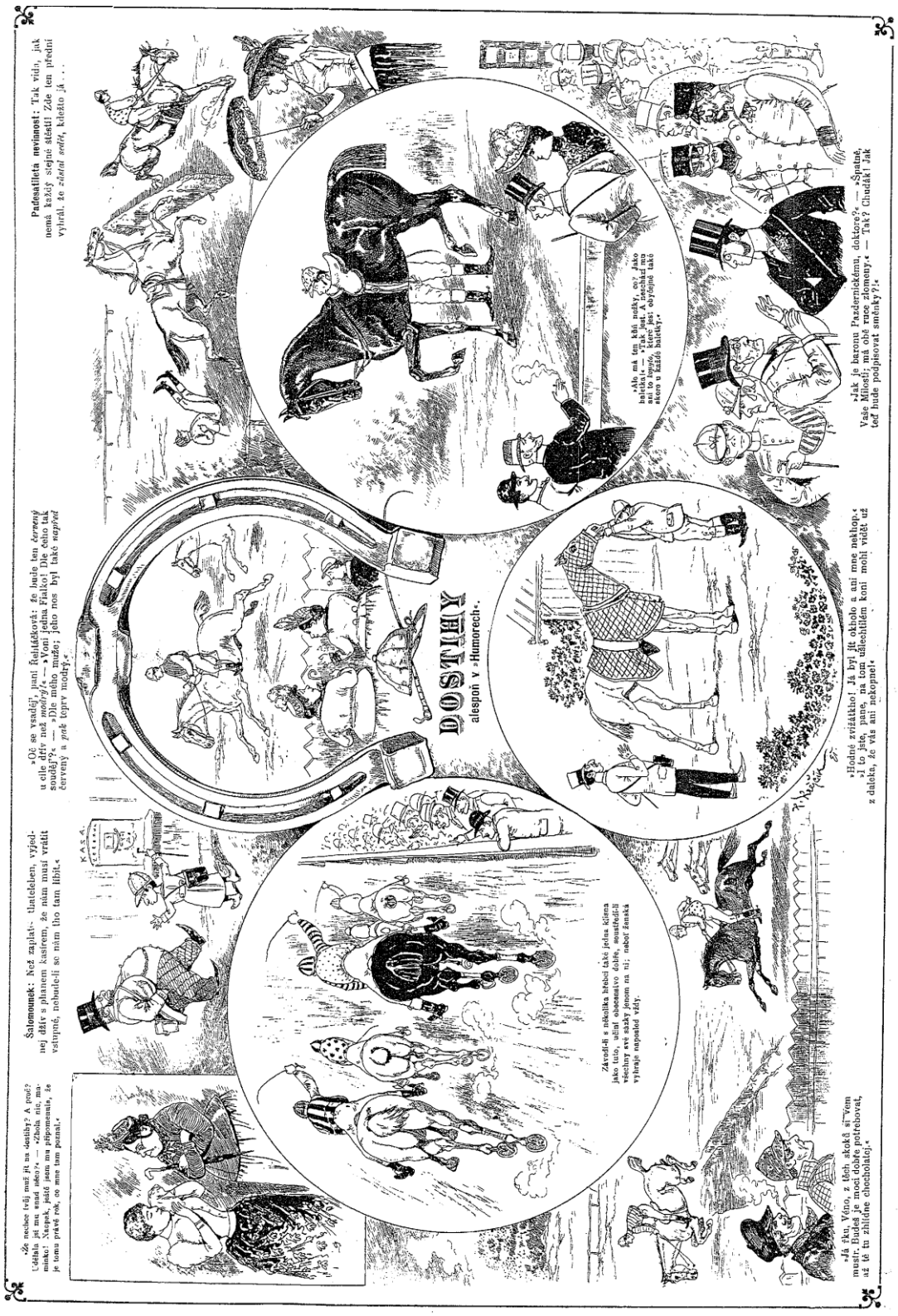

[14] „Dostihy“, *Humoristické listy*, r. 33, č. 13, 27. 3. 1891.

Karikatura č. 5[15]

Také jeden prozatímní most.

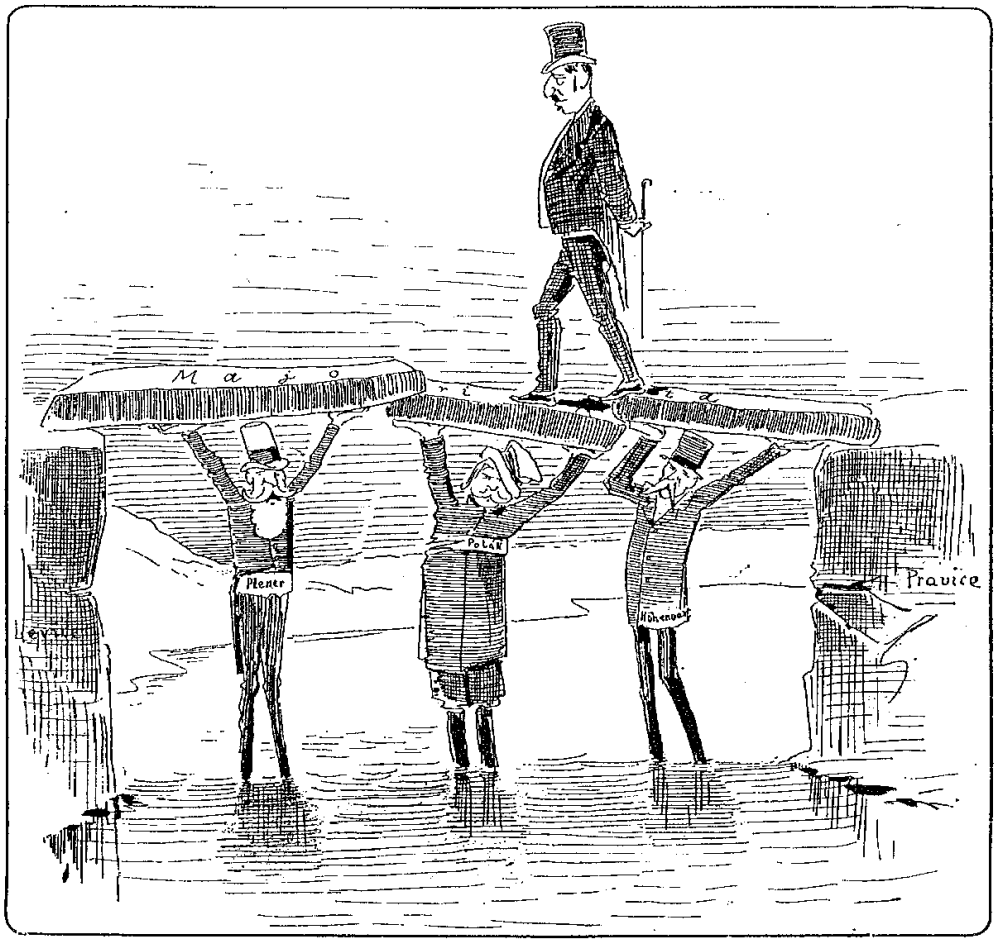

Ale jen aby žádný ten sloup nemusel se podrbat, až ho v letě moucha zašimrá nebo tak něco mu přes nos přeleze!

Chtěl si hrát s balounky,

ale nedovedl jich uvázat. A teď jich už nechyti!

Na zemském výstavišti.

Statkář z venkova: Ráčite snad, smím-li se ptát, též něco vystavovat? — **Pražský bankéř:** Ovšem že: směnky! Je snad také libo na 6%?

[15] „Na zemském výstavišti“, *Humoristické listy*, r. 33, č. 14, 3. 4. 1891.

Karikatura č. 6[16]

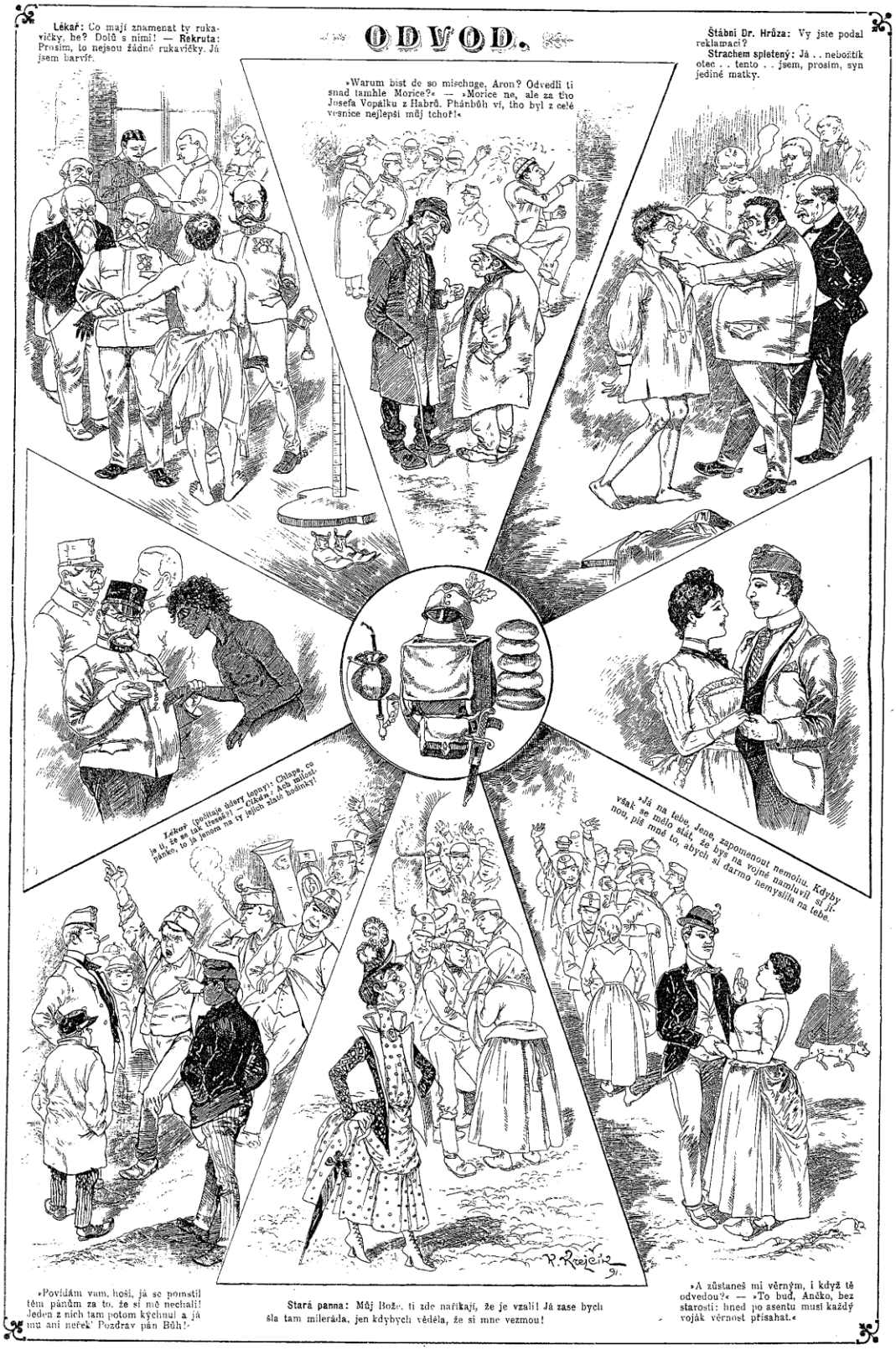

[16] „Odvod“, *Humoristické listy*, r. 33, č. 11, 13. 3. 1891.

Karikatura č. 7[17]

Lékař: Můžete vždy dobře dýchat? Nedělá vám obtíží ten tlustý krk?
Rekruta: Někdy ano . . zvláště takhle když mně ho v pračce někdo zmáčkne.

»No tak, ku kterým byste rád?« — »Ach Bože, já vlastně k žádným! Ale k těm, co leží' na Žižkově, teprv ne! Tam jich každou neděli několik zmažou.«

»Proč tak hubu křivíte?« — »S dovolením, vážnostpáni, já tomu tak zvyk' od té doby, co mi v tom jednom koutku visívá viržinko.«

»Pro všecko na světě, jenom ne k marině! Já mám před vodou náramný respekt!« — »To je na vás vidět!«

»Tak vidíte, Ičíčku, že jste se odvodu jen daremně bál.« — »Ale měl jsem, Pánbůh ví, na mále a velké štěstí! Phovídali si tam ti phání, že bych jim neušel, kdybych měl jen trochu lepší phostavu.«

Kancelista: Ale člověče, proč brečíte? Vždyť vás nevzali! — Diurnista: Právě proto! Já se tolik těšil, že na vojně přece snad se nasytím aspoň komisárkem!

»Povídám ti, Rozárko, když ti páni řekli »tauglich!« bylo mi, jako když do mě hrom uhodí!« »Při vzpomínce na mne, viď?« — »No, to zrovna ne. V takovém okamžiku by se ani neslušelo, myslit na děvče; vždyť jsem byl celý svlečený!«

»Je to pravda, Jaroslave, že tě odvedli?« — »Jo; už jsem přisahal.« — »Přisahal? A co?« — »Věrnost.« — »*Věrnost?!* A *nezajíc*' jsi se při tom?«

[17] „Asentýrka“, *Humoristické listy*, r. 32, č. 17, 25. 4. 1890.

Karikatura č. 8[18]

[18] *Humoristické listy,* r. 38, č. 10, 6. 3. 1896.

Karikatura č. 9[19]

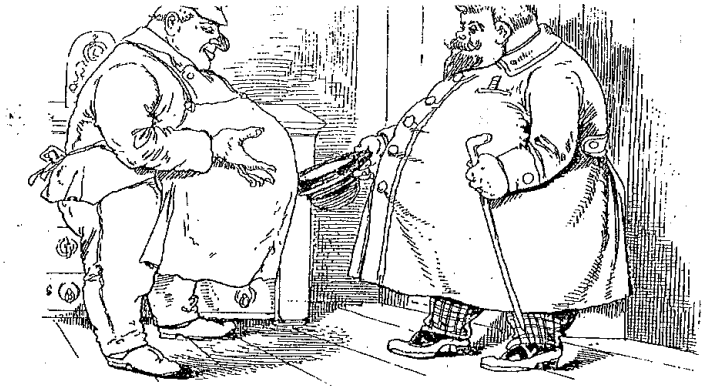

Pekař: „Pozval jsem Vás k sobě, pane architekte, abyste ve dvoře mého domu vystavěl mně křídlo, ale bez bytů." Architekt: „Rozumím, pane domácí: špýchar na peníze, že?" Pekař: „Ano; asi takový, jako Vy jistě — už máte."

Novověký vykupitel.

plavci. Budou to „proudy" nové, jou nejedno nárazové úskalí.

Návrhy časových obrázků do vánočního čísla vyprošujeme si už dnes do večera a nahodilé dodatky zítra ráno do 9 hodin.

Na dvorečku Německa.

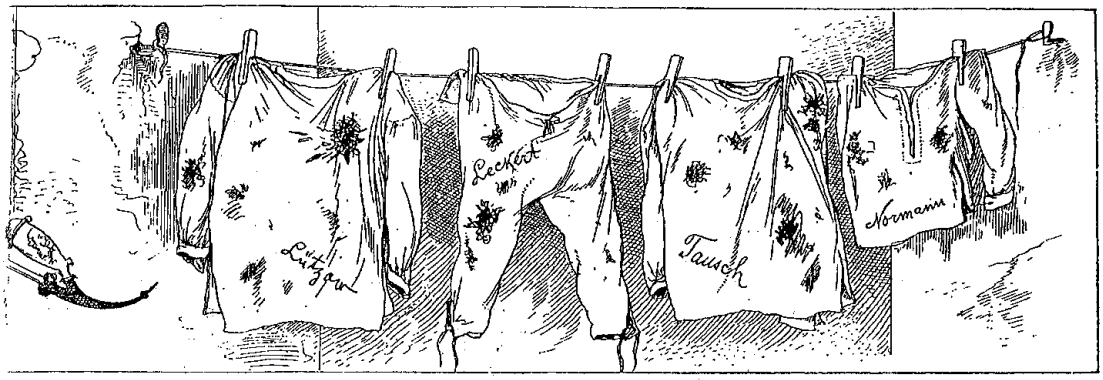

prádlo! To hned tak někdo nevybílí! A ještě štěstí, že na něm není můj monogram! Aspoň nemusím se hlásit ku svému."

[19] „Novověký vykupitel", *Humoristické listy*, r. 38, č. 51, 18. 12. 1896.

Metodická část:

- Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit citlivě délku pracovních textů podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností
- Způsob práce: skupinová práce, práce s prameny, vytváření schémat
- Zařazení lekce: lekce je vhodná pro práci na dosažení očekávaných výstupů vzdělávacích oblastí Člověk a společnost, včetně rozvíjení vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot ve většině průřezových témat všech druhů škol druhého a třetího stupně
- Klíčová slova: moderní antisemitismus, karikatury, předsudky, literatura druhé poloviny 19. století

1. Uveďte hodinu prvními dvěma klíčovými otázkami: *Co jsou předsudky? V čem mohou být nebezpečné?* Rozdělte žáky na malé pracovní skupiny (2-3 žáci). Vyzvěte je, aby v těchto skupinách definovali význam výrazu „předsudek“. Ať své definice napíší fixem na papír A4 a vyvěsí je na zeď nebo na tabuli a pročtou si definice ostatních.

2. Přečtěte studentům první část úvodního textu (do věty: *Diskriminující se tak snaží svou oběť vykreslit jako někoho, kdo si negativní chování či odmítání zaslouží*). Zdůrazněte, že se nejedná o jedinou správnou definici pojmu. Diskutujte o tom, v čem se jednotlivé definice liší, zda si odporují, nebo se naopak doplňují.

3. Přečtěte nebo převyprávějte studentům druhou část úvodního textu.

4. Každé pracovní skupině přidělte všechny pracovní texty. Dejte jim za úkol důkladně je pročíst a přepsat na papír či vystřihnout přesné citace, které vnímají jako protižidovské předsudky. Následně by se měli pokusit pojmenovat, o jaký předsudek se podle nich jedná.

5. Rozdělte studentům antisemitské karikatury (všechny do všech skupin). Vyzvěte je, aby se pokusili k jednotlivým nalezeným předsudkům přiřadit obrázek, který mu nejvíce odpovídá. Obrázky mohou nalepit na papíry a k nim vlepit nebo přepsat nalezené citace. K jednotlivým textovým ukázkám je možné opakovaně přiřadit více než jednu karikaturu.

6. Nechte studenty prezentovat výsledek jejich práce a zdůvodnit, jak podle nich texty souvisí s vybranými karikaturami.

7. Položte studentům zbylé dvě klíčové otázky: *Proč jsou předsudky pro většinovou společnost důležité? Vypovídají též o většině a pomáhají ji stmelit či upevnit její identitu?* Přečtěte jim následující odstavce a společně se pokuste odpovědět.

Nepředpojaté vnímání událostí, věcí, které nás obklopují, stejně jako osob a celých skupin, se kterými se setkáváme, je velice obtížné. Nové informace zpracováváme na základě

našich hodnot, porovnáváme je s našimi zkušenostmi a vědomostmi a řadíme je často podle předem připravených vzorců.

„Předsudky patří k běžným mechanismům, kterými lidé organizují a kategorizují svět kolem sebe, a které usnadňují orientaci ve společnosti. Přirozená je i kategorizace lidí na ty, kteří náležejí k vlastní skupině (in-group), a ty, kteří jsou naopak cizí (out-group).“[20]

[20] Michal FRANKL: *„Emancipace od židů“. Český antisemitismus na konci 19. století*, Praha 2007, s. 12.